

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG TELJES ÜLÉSÉNEK A MAGYAR KÖZLÖNYBEN KÖZZÉTETT HATÁROZATAI ÉS VÉGZÉSEI

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 23/2023. (X. 25.) AB HATÁROZATA

az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 199. §-a szerinti sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés alaptalan vagy törvénysértő elrendelésével kapcsolatos kár megtérítésével kapcsolatos mulasztás megállapításáról

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panasz tárgyában – *dr. Czine Ágnes, dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó, dr. Márki Zoltán* alkotmánybírók, valamint *dr. Schanda Balázs* alkotmánybíró párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

1. Az Alkotmánybíróság – hivatalból eljárva – megállapítja, hogy az Országgyűlés az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése tekintetében mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azzal, hogy nem alkotta meg a kár megtérítésének szabályait, ha a személy szabadságát az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 199. §-a szerinti sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése során alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták. Az Alkotmánybíróság felhívja az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2024. március 31-ig tegyen eleget.

2. Az Alkotmánybíróság a Kúria mint felülvizsgálati bíróság Pfv.III.20.953/2021/4. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítése iránti alkotmányjogi panaszt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság elrendeli e határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

I n d o k o l á s

I.

- [1] 1. Az indítványozó csatolt meghatalmazással igazolt jogi képviselője (dr. Pető Márk ügyvéd) útján alkotmányjogi panaszt terjesztett elő. Az indítványozó az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a alapján kérte a Kúria mint felülvizsgálati bíróság Pfv.III.20.953/2021/4. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését.
- [2] 2. Az ügy előzménye az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló felülvizsgálati eljárásban megállapított – az indítványban is ismertetett és nem vitatott – rendőrségi intézkedésre, a sürgősségi gyógykezelés elrendelésére és ennek bírósági felülvizsgálatára, valamint a kötelező gyógykezelés elrendelésére vezethető vissza.
- [3] 2.1. Az indítványozóval szemben 2016. május 8-án rendőri intézkedés történt, és mivel nem igazolta magát, bezárást kaptak a rendőrkapitányságra.
- [4] A ruházat- és csomagátvizsgálás során az indítványozónál két darab gázsprayt és egy 7 cm-nél hosszabb pengéjű rugós kést találtak. A rendőrkapitányságra történő bezárást követően az indítványozó zavartságát észlelték, ezért értesítették az Országos Mentőszolgálatot, akik intézkedtek az indítványozó pszichiátriai osztályra szállításáról. A felvételnél a felperes táskájából egy diktafon, valamint egy négyoldalas, ceruzával írt segélykérő levél került elő. A levélbe a betegfelvételt végző orvos – a felperes engedélyével – beleolvastva azt állapította meg, hogy abban a felperes hosszasan kért segítséget, mert úgy vélte, hogy egy politikai párt üldözi és meg akarja ölni. A felvételt végző orvosok a felperes pszichiátriai osztályon történő kezelését indokoltnak találták akut pszichózis diagnózis miatt.

- [5] 2.2. Ezt követően a kórház értesítette a Budai Központi Kerületi Bíróságot (a továbbiakban: BKKB) az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) X. fejezetében szabályozott eljárás lefolytatása érdekében. A bíróság ennek keretében a felperes részére ügygondnokot rendelt ki, valamint független igazságügyi elmeorvos szakértői véleményt szerzett be. A 2016. május 10-én készült igazságügyi elmeorvos szakértői vélemény szerint az indítványozó beszállítása szükséges volt, valamint osztályon történő rövid elhelyezése is szükséges. A bíróság által 2016. május 10-én, a pszichiátriai osztályon megtartott bírósági szemlén a bírósági titkár mellett az ügygondnok ügyvédjelöltje, a kirendelt igazságügyi elmeorvos szakértő, valamint az intézet által kijelölt orvos volt jelen. Az intézet által kijelölt orvos úgy nyilatkozott, hogy a felperes kezelése szükséges. Az igazságügyi szakértő véleménye szerint kóros állapot miatt fekvő jellegű, pszichiátriai intézetben történt elhelyezése a felperesnek indokolt. A kirendelt ügygondnok a kérelem teljesítését nem ellenezte.
- [6] A bíróság aznap, 2016. május 10-én kelt, 76.Pke.62.032/2016/3. számú végzésével megállapította, hogy a felperes sürgősségi gyógykezelésre történt beszállítása indokolt volt, és elrendelte a kötelező intézeti gyógykezelését. A végzés indokolásában hivatkozott az Eütv. 189–192. §-ára, idézte a 188. § b) és c) pontját, valamint a 199. § (1) bekezdésének rendelkezéseit. Megállapította, hogy a felperes a beszállítását megelőzően közvetlen veszélyeztető magatartást tanúsított azzal, hogy a rendőrségi eljárás alatt zavartan viselkedett. Hivatkozott arra, hogy a beszerzett szakvélemény szerint a kérelmezett kötelező gyógykezelésének szükségessége veszélyeztető magatartása miatt megalapozott, mert a felperesnél paranoid zajlás van, melyben téveszmék állnak fenn, ezért további kivizsgálása szükséges. Az elsőfokú bíróság a végzését a kórháznak, valamint 2016. május 24-én a kirendelt ügygondnoknak is kézbesítette. A szemlét követő 4-5 nappal az osztályvezető főorvos közölte a felperessel, hogy a bíróság 30 nappal a kötelező gyógykezelését elrendelte.
- [7] Mivel a felperes pszichés állapota rendeződött, 2016. május 25-én a kórházból elbocsátották. Az ekkor készült zárójelentés szerint a felperes osztályos kezelése során elvégzett pszichodinamikus vizsgálatok megerősítették a klinikai képet. Mivel a kezelése eredményeként állapota további akut pszichiátriai osztályos kezelést nem igényelt, közvetlen veszélyeztető magatartás nem volt észlelhető, ezért kérésére otthonába bocsátották, azzal, hogy további pszichiátriai kontrollra a területileg illetékes pszichiátriai gondozóban 2016. június 7-én jelentkezzen. A távozáskor alkalmazott terápia gyógyszeres kezelés volt, ezt követően ambulánsan egy éven keresztül járt pszichiáterhez az illetékes kerületi pszichiátriai gondozóba.
- [8] 2.3. Az indítványozó 2018-ban kérte ki az orvosi dokumentációját, majd hivatkozva arra, hogy nem kapta kézhez az elsőfokú bíróság végzését, a másodfokú bírósághoz fellebbezéssel élt. Az alperes a kérelmezett által személyesen, 2018. március 7-én átvett orvosi dokumentációra tekintettel a március 14-én postára adott fellebbezést határidőben érkezettnek tekintette.
- [9] A Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság 2018. június 11-én kelt, 54.Pkf.632.635/2018/9. számú végzésével az elsőfokú bíróság végzésének nem fellebbezett rendelkezését nem érintette, fellebbezett rendelkezéseit megváltoztatta, és a felperes mint kérelmezett 2016. május 8-án sürgősségi gyógykezelésre történt beszállítása indokoltságának megállapítására, valamint a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelésének elrendelésére irányuló kérelmeket elutasította. Rámutatott arra, hogy a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelése a polgári ügyekben eljáró bíróság által alkalmazott legsúlyosabb kényszerintézkedés, amely korlátozza a személyi szabadság és önrendelkezés Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben védett alapjogát, ezért alkalmazásának csak a törvényben meghatározott feltételek maradéktalan megvalósulása esetén van helye, és ezek a törvényi rendelkezések nem értelmezhetőek kiterjesztően. Felhívta az Eütv. 199. § (1) bekezdését, amely szerint a sürgősségi gyógykezelésre beszállítás csak akkor indokolt, ha a beteg közvetlen veszélyeztető magatartást tanúsított, továbbá felhívta az Eütv. 188. § e) pontját is, amely a következőképpen határozza meg a veszélyeztető magatartás fogalmát: a beteg – akut mentális zavar következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és az azonnali kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné, amely azonnali intézeti gyógykezeléssel hárítható el.
- [10] Nem osztotta az elsőfokú bíróság álláspontját abban, hogy a felperes intézeti felvételekor a törvényi rendelkezéseknek megfelelő közvetlen veszélyeztető magatartás megvalósulásának aggálytalan bizonyítása megtörtént volna. Álláspontja szerint erre a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő szóbeli szakvéleménye önmagában nem volt alkalmas, és az írásbeli szakvélemény üldöztetési téveszmék miatt szükséges kezeléssel szolgált. Ezért az alperes mint másodfokú bíróság megalapozatlannak találta a felperes kötelező intézeti gyógykezelését elrendelő elsőfokú végzést.
- [11] 3. Az indítványozó ezt követően a személyiségi jogai megsértésének megállapítása és sérelemdíj megfizetése iránt indított pert.

- [12] 3.1. Az indítványozó – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:51. §-ára és 2:52. §-ára alapított – keresetében annak megállapítását kérte, hogy a BKKB megsértette személyes szabadsághoz fűződő jogát, emberi méltóságát, az abból fakadó általános cselekvési szabadságát és önrendelkezési jogát, valamint magánélethez való jogát azzal, hogy jogellenesen rendelte el a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését, és a végzést vele nem közölte, ezáltal nem volt módja ellene hatékony jogorvoslatot igénybe venni. Kérte, hogy a bíróság tiltsa el a BKKB-t a jövőbeni hasonló jogsértéstől, ennek keretében kötelezze olyan általános intézkedések megtételére, amelyek biztosítják, hogy a bíróságon dolgozó bírák, illetve bírósági titkárok a sürgősségi és kötelező gyógykezelésekkel kapcsolatban meghozott végzéseiket a kérelmezetteknek is kézbesítsék a lakcímre és a kórház címére annak érdekében, hogy az ellen a gyógykezelés ideje alatt hatékony jogorvoslattal tudjanak élni. Kérte továbbá, hogy a bíróság kötelezze az alperest 200 000 forint sérelemdíj megfizetésére.
- [13] 3.2. Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította. Indokolása szerint kétségtelen, hogy a kötelező pszichiátriai gyógykezelés a polgári ügyekben eljáró bíróság által alkalmazandó legsúlyosabb kényszerintézkedés, és azt is megállapította, hogy minden személyiségi érdek sérelmét okozó vagy azt veszélyeztető magatartás jogellenes, azonban álláspontja szerint egyes körülmények a magatartás jogellenességét mégis kizárják. Rámutatott arra, hogy kizárt a jogellenesség egyébek mellett akkor, ha kifejezett jogszabályi engedély alapján lépi át valaki e jogok határát. Utalt az Eütv. 199. § (5) bekezdésére, amely felhatalmazást ad a bíróságok részére a sürgősséggel felvett beteg személyiségi jogainak korlátozására a megfelelő garanciális eljárási keretek között.
- [14] A bíróság indokolása szerint a nemperes eljárásban született másodfokú döntés a jogsérelmet önmagában nem támasztja alá. Álláspontja szerint a Ptk. 2:43. §-a szerinti személyiségi jogsértés is csak abban az esetben valósul meg, ha a bírósági jogkörben eljáró személy kirívóan jogsértő magatartást vagy mulasztást követ el. Indokolása szerint a felróhatóságtól független szankciók és a sérelemdíj tekintetében is azt kellett vizsgálnia, hogy történt-e az alapeljárásban súlyos jogértelmezési, jogalkalmazási vagy mérlegelési hiba. A sürgősségi gyógykezelést elrendelő végzés kézbesítését illetően azt állapította meg, hogy ott eljárási hiba nem történt, mivel az Eütv.-ből és a nemperes eljárás szabályaiból nem következik a végzés külön kézbesítési kötelezettsége az ügygondnokon kívül a kérelmezett részére is. Nem osztotta a felperes álláspontját a kötelező gyógykezelés elrendelésének sérelmezésével kapcsolatban sem. Rámutatott arra, hogy a zárójelentés szerint a felperesnél az elrendeléskori szakorvosi véleményeken kívül a kezelése során elvégzett vizsgálatok is a paranoid, pszichotikus állapotot támasztották alá. Hangsúlyozta, hogy a jelentős veszély fogalma nincsen részletesen körülírva a jogszabályban, a bírósági gyakorlat számos esetben a veszélyeztető magatartás körébe sorolja az egészségromlás távolabbi kockázatát is, ezért kötelező gyógykezelés elrendelésére kerülhet sor a közvetlen veszélyt előidéző állapot bekövetkezésének elkerülése céljából. Mindezeket együtt értékelve úgy ítélte meg, hogy a felperes kötelező gyógykezelésének elrendelése során az elsőfokú bíróság törvényi felhatalmazása alapján járt el, nem lépett ki a részére meghatározott eljárásjogi keretektől, és jogalkalmazása során nem történt kirívó jogértelmezési, jogalkalmazási hiba, ezért a felperes személyiségi jog megsértése iránti keresetét elutasította.
- [15] 3.3. A felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Indokolása szerint a jogellenesség kapcsán azt kellett vizsgálni, hogy a kereseti kérelemben megjelölt alperesi magatartások során megállapítható-e az Eütv. vagy a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény olyan téves alkalmazása, amely a felperes személyiségi jogai elleni támadásnak tekinthető, illetve sértett-e az alperes az eljárása során olyan, az Eütv.-ben írt szabályt, amely közvetlenül a felperes személyiségi jogait védi. Utalt arra, hogy a felperes az alperes részéről két intézkedést jelölt meg olyan jogellenes magatartásként, amellyel összefüggésben a személyiségi jogai, különösen a személyes szabadsághoz fűződő joga sérült: egyrészt a kötelező intézeti gyógykezelés elrendelését, másrészt az elsőfokú határozat felperes részére történő kézbesítésének elmaradását kifogásolta. Utóbbit illetően megerősítette, hogy a kézbesítés módja nem volt jogszabálysértő.
- [16] Érvéle szerint viszont alappal hivatkozott a felperes arra, hogy az alapeljárásban az elsőfokú bíróság által hozott döntés megalapozatlan és jogszabálysértő. Tévesnek tartotta azt az álláspontot, amely szerint a személyiségi jogi perben eljáró bíróságnak a felróhatóságtól független szankciók tekintetében – a sérelemdíj feltételeihez hasonlóan – azt kellene vizsgálni, hogy a bíróság által vétett jogértelmezési, jogalkalmazási vagy mérlegelési hiba kirívóan súlyos-e. Hangsúlyozta, hogy e személyiségvédelmi eszközök alkalmazásához elegendő a személyiségi jogsértés ténye. Leszögezte a másodfokon eljáró bíróság, hogy az alperes elsőfokú bírósága által tévesen alkalmazott rendelkezések – az Eütv. 189. § (2) bekezdése, 199. § (1) és (5) bekezdése, 200. § (1) bekezdése – a felperes személyiségi jogait közvetlenül védő szabályok, ezért azok megsértése egyben személyiségi jogi sérelemre is vezet. Megítélése szerint azonban a felperes objektív jogkövetkezmények iránti keresete mégsem teljesíthető, ugyanis

ezek alkalmazására csak abban az esetben kerülhet sor, ha az a személyiségvédelem céljait szolgálja, és a felek közötti viszonyban szükséges.

- [17] Kiemelte, hogy az alperes mint bíróság a személyiségi jogot sértő nem jogerős döntését saját másodfokú eljárásában megváltoztatta, ezáltal a jogsértés megállapításának ítéleti kimondása az adott tényállás és előzmények mellett szükségtelen és megalapozatlan. Kifejtette, hogy a jogsértés megállapításának célja a jogsértő magatartás jogellenességének bíróság általi elismerése, és ezáltal a sértett fél erkölcsi elégtételben részesítése. Álláspontja szerint a perbeli esetben ezt a jogellenességet az alperes mint másodfokú bíróság már kimondta, a jogsértő döntést megváltoztatta, amellyel a felperes részére a téves jogalkalmazásból eredő hátrányokat illetően megfelelő erkölcsi elégtételt adott, a jogsértés ismételt megállapítására akkor sincs szükség, ha az alapeljárásban az alperes nem félként, hanem ítélkező bíróságként vett részt. Alaptalannak találta a felperesnek az alperes további jogsértéstől való eltiltása iránti kérelmét, mivel az – álláspontja szerint – nem összeegyeztethető a bíróságok és a bírók függetlenségének elvével.
- [18] A felperes sérelemdíj iránti igényével kapcsolatban az elsőfokú bírósággal egyezően az volt az álláspontja, hogy bírósági jogkörben eljárva a személyiségi jogsértésért való felelősség csak kirívóan súlyos jogalkalmazási vagy jogértelmezési hiba esetén állapítható meg. Az alapügyben eljáró elsőfokú bíróság orvosszakértői vélemény tartalma alapján meghozott döntése akkor sem tekinthető okszerűtlen következtetésen és súlyos mérlegelési hibán alapuló döntésnek, ha azt utóbb a másodfokú bíróság megváltoztatta, az elsőfokú bíróságnak ugyanis az akkor rendelkezésére álló adatok alapján kellett a döntését meghoznia. Mindezek alapján úgy ítélte meg, az alperes eljárása során nem történt olyan kirívó jogalkalmazási vagy mérlegelési hiba, amely a személyiségi jogsértésért való felelősséget megalapozná, ezért az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.
- [19] 3.4. A jogerős ítélet ellen az indítványozó felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő, amelyben annak hatályon kívül helyezését és keresetének teljesítését kérte.
- [20] A Kúria a jogerős ítéletet részben hatályon kívül helyezte és megváltoztatta. Ítélete rendelkező részében megállapította, hogy az alperes megsértette a felperes személyes szabadsághoz fűződő jogát, amikor elrendelte a felperes kötelező intézeti gyógykezelését. Egyebekben a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.
- [21] Leszögezte, hogy felülvizsgálati kérelem korlátai között, az ott megjelölt jogszabályok tekintetében vizsgálta a jogerős ítélet jogszabálysértő voltát. A felperes – egyebek mellett – megsértett jogszabályhelyként hivatkozott az Alaptörvény több cikkére, azonban a Kúria az Alaptörvény felhívott cikkei tekintetében hatáskör hiányában nem folytathatott alaptörvény-ellenesség feltárására irányuló vizsgálatot, ahogyan az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJE) megjelölt cikkeit illetően sem vizsgálhatta azok megsértését. Ezért leszögezte a Kúria, hogy csak azt vizsgálhatta, hogy a felperes által, a felülvizsgálati kérelmében megjelölt Ptk. és Eütv. jogszabályhelyei sérültek-e. Másrészt az objektív szankciók alkalmazhatóságát illetően az emberi méltóság, a személyiségi jogok, a jogorvoslati rendszerben megtestesülő garanciák értelmezése tekintetében alkotmánybírói határozatokra is hivatkozott.
- [22] A sürgősségi gyógykezelést elrendelő végzés kézbesítésével kapcsolatos kifogások alaptalanságát illetően megerősítette a korábbi ítéleti megállapításokat. Megerősítette a felülvizsgált ítélet azon megállapítását is, hogy a felróhatóság kérdését csak a sérelemdíj iránti kérelem körében lehet vizsgálni, míg a felróhatóságtól független jogkövetkezmények alkalmazásához a jogsértés ténye is elegendő. A Kúria osztotta azt az álláspontot is, amely szerint a felróhatóságtól független szankciók alkalmazása során a jogsértés alatt nem a hátrányt, azaz személyiségi jogi sérelmet, hanem azt a jogellenes magatartást kell érteni, amellyel okozati összefüggésben a személyiségi jogsérelem bekövetkezik. Ez fejeződik ki a Ptk. 2:51. § (1) bekezdésének és 2:52. § (1) bekezdésének eltérő szóhasználatában. A felróhatóságtól független szankciók érvényesítésére a jogsértés ténye alapján van lehetőség, míg sérelemdíjat a bekövetkezett sérelemért lehet követelni. A Kúria kiemelte, hogy helyesen mutatott rá arra is a másodfokú bíróság, hogy bírósági jogkörben eljárva személyiségi jogot sértő magatartás akkor valósulhat meg, ha a téves jogalkalmazás egyben a károsult személye, személyiségi jogai elleni támadásként értékelhető, vagy ha a bíróság olyan anyagi jogszabályt alkalmaz tévesen, amely közvetlenül személyiségi jogot érint, vagyis a téves jogalkalmazás önmagában megvalósítja a személyiségi jogsértést. A Kúria abban nem értett egyet a másodfokú bírósággal, hogy az egykori végzés megváltoztatása folytán a személyiségi jogi perben már szükségtelenné vált a jogsértés tényének a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a) pontja szerinti, ítéleti megállapítása. Ezért az ítélete rendelkező részében mondta ki, hogy alperes az intézeti gyógykezelés elrendelésével megsértette a felperes személyes szabadságához fűződő jogát. Az egyéb meghivatkozott személyiségi jogsértések, illetve az indítványozó keresetében igényelt egyéb objektív szankciók alaptalansága tekintetében azonban lényegében osztotta a másodfokú bíróság álláspontját.

- [23] A Kúria megerősítette, hogy a felperes sérelemdíj iránti igénye nem megalapozott: „Következetes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy a jogalkalmazó szerv kárfelelősségét csak a kirívóan súlyos jogalkalmazási és jogértelmezési tévedés alapozza meg. Abban az esetben azonban, ha a jogalkalmazás során jogilag releváns tények körét meghatározva tényállást kellett megállapítani, jogszabályokat kellett értelmezni, és a meghozott határozat a rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelésén alapult, a közigazgatási szerv tévedése, illetőleg hibája kívül esik a felróhatóság körén. (BH.1996. 311., BH2000. 55., BH2001. 423. és BH2003. 236. alatt közzétett eseti döntések.)”
- [24] Rámutatott a Kúria arra, hogy a sérelemdíj-fizetési kötelezettséget nem alapozza meg önmagában az a körülmény, hogy a nemperes eljárásban a másodfokú bíróság jogszabálysértőnek találta az elsőfokú bíróság határozatát. A Ptk. 2:52. § (1) bekezdése szerint, akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. A (2) bekezdés alapján a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztenek bizonyítása nem szükséges. A Kúria szerint helyesen foglaltak állást az eljáró bíróságok abban, hogy bírósági jogkörben eljárva személyiségi jogi jogsértésért való vagyoni felelősség csak kirívóan súlyos jogalkalmazás vagy jogértelmezési hiba esetén állapítható meg. A másodfokú bíróság arra is helytállóan mutatott rá, hogy a nemperes eljárásban az elsőfokú bíróságnak az akkor rendelkezésre álló adatok figyelembevételével kellett a döntését meghoznia. Tekintettel az orvosszakértő nyilatkozatára, és a felperesnél fellelt – tartalmában segélykérő – négyoldalas levélre, valamint a sérelmezett alperesi magatartást közvetlenül megelőzően a felperes viselkedésre, arra, hogy személyi sérülés okozására, akár az emberi élet kioltására alkalmas eszközök is voltak nála, amely az utcai viseletnek – különösen így együtt – nem szokásos elemei, az elsőfokú bíróság nem járt el kirívóan okszerűtlenül, amikor fokozott óvatosságot tanúsítva, az esetleges későbbi veszélyeztető magatartás megelőzése mellett döntött. A Kúria mindezek alapján nem találta megállapíthatónak a Ptk. 2:52. §-a sérelmét.
- [25] 4. Az indítványozó ezt követően az Abtv. 27. § alapján alkotmányjogi panaszt terjesztett elő, melyben annak megállapítását kérte, hogy a Kúria sérelmezett döntése az Alaptörvény IV. cikk (1)–(2) és (4) bekezdésében, valamint XV. cikk (1)–(2) bekezdésében biztosított alapjogait sértette.
- [26] Alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként jelölte meg, „hogy sérülnek-e az alapvető jogok az utólag jogellenesnek talált személyi szabadságkorlátozás esetén, ha a sérelmet szenvedett jogalany nem kaphat a visszafordíthatatlan szabadságkorlátozással járó jogsértésért anyagi kompenzációt, [...] a sérelemdíj megállapítása iránti eljárás hatékony jogérvényesítési lehetőségnek minősül-e, és ezzel garantálja-e az indítványozó (és más hasonló helyzetű polgár) alapjogát arra, hogy személyi szabadságának alaptalan és törvénytelen elvonása esetén az elszenvedett sérelemért kártalanítást kaphasson?” E körben utalt az Alkotmánybíróság 3142/2013. (VII. 16.) AB határozatában foglaltakra.
- [27] Emellett az indítványozó szerint a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség is fennáll. A Kúriának a Ptk. 2:52. §-ára vonatkozó alaptörvény-ellenes jogértelmezése és jogalkalmazása olyan súlyú volt az adott ügyben, ami érdemben kihatott az indítványozó Alaptörvény IV. cikk (1)–(2) és (4) bekezdésében és XV. cikk (1)–(2) bekezdésében biztosított alapjogaira. Nem sérültek volna az indítványozó alapjogai, ha a Kúria az alapvető jogokra figyelemmel hozta volna meg a döntését. Az indítványozó álláspontja szerint „az alapjogvédelmet biztosító és az Alaptörvény szövegének megfelelő joggyakorlat a személyi szabadság polgári jogi megvonása esetén (sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés) az lehet, ha felróhatónak tekintik a bíróságok, amennyiben törvénytelen vagy alaptalan volt az alapjog-korlátozás. A Kúria elmulasztotta az ügy alapjogi vonatkozásait, így különösen az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdését figyelembe venni jogalkalmazása során, így nem biztosította az indítványozó személyi szabadságának megsértése esetén járó kártalanításra megfelelő lehetőséget.”
- [28] Az indítvány a részletes érvelését megelőzően a következőképpen foglalta össze indokait: „sérti az Alaptörvény IV. cikk (1)–(2) és (4) bekezdését, és XV. cikk (1)–(2) bekezdését, mert nem biztosította az indítványozó kártalanításhoz való alapjogát a személyi szabadságának alaptalan és törvénytelen megsértését követően, azzal, hogy a sérelemdíjra vonatkozó polgári jogi szabályok értelmezése és alkalmazása során elmulasztotta az ügy alapjogi relevanciáját felismerni és arra tekintettel dönteni, továbbá azzal, hogy igazolhatatlanul különbséget tett a személyi szabadság korlátozásának formája szerint a szabadságkorlátozást elszenvedők között, és így indítványozó hátrányos megkülönböztetést szenvedett alapjogi igényének érvényesítése során.”
- [29] A részletes érvelésében kifejtette álláspontját a sürgősségi és kötelező gyógykezelésről, a személyi szabadság megsértéséhez kapcsolt kompenzációról, a személyiségi jogi per és a kompenzációs igény összefüggéséről, a hátrányos megkülönböztetés és a kompenzáció hiányának ítéleti megjelenéséről.

II.

[30] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„IV. cikk (1) Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

(2) Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.

[...]

(4) Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.”

„XV. cikk (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.

(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

[31] 2. A Ptk. indítvány által érintett szakaszai:

„2:43. § [Nevesített személyiségi jogok]

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

[...]

b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;”

„2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók]

(1) Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti

a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;

d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;

e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.”

„2:52. § [Sérelemdíj]

(1) Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.

(2) A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztenek bizonyítása nem szükséges.”

III.

[32] 1. Az Alkotmánybíróság az Abtv. 56. §-a alapján elsőként megvizsgálta az alkotmányjogi panasz befogadhatóságának törvényi feltételeit.

[33] Az Abtv. 27. § (1) bekezdése szerint az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvény-ellenes bírósági döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az indítványozó a sérelmezett bírósági ítélettel zárult ügyben felperes volt, így érintettsége fennáll, az alkotmányjogi panasz tekintetében – részben – indítványozói jogosultsággal rendelkezik. A rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséget kimerítette.

[34] Az Abtv. 30. § (1) bekezdése értelmében az alkotmányjogi panasz benyújtására a sérelmezett döntés kézbesítésétől számított hatvan napon belül van lehetőség. A Kúria mint felülvizsgálati bíróság Pfv.III.20.953/2021/4. számú ítéletét a letöltési igazolás szerint a jogi képviselő 2022. március 17-én vette át, ellene az alkotmányjogi

panaszt 2022. május 13. napján, határidőben terjesztették elő az elsőfokú bíróságon. Az ügyben rendkívüli jogorvoslati eljárás nincs folyamatban.

- [35] Az Abtv. 52. §-a szerint az indítványnak határozott kérelmet kell tartalmaznia. Az indítványozó alkotmányjogi panaszában megjelölte az Abtv. 27. §-át, amely alapján az alkotmányjogi panasz eljárást kezdeményezte, a kifogásolt bírósági döntést, valamint az Alaptörvény sérülni vélt rendelkezéseit, a határozott kérelem követelményének ezzel formálisan eleget téve.
- [36] 2. Az Abtv. 29. §-a értelmében az alkotmányjogi panasz a bírósági döntést érdemben befolyásoló alaptörvényellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadható be. E két feltétel alternatív jellegű, így az egyik fennállása önmagában megalapozza az Alkotmánybíróság érdemi eljárását {3/2013. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [30]; illetve 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [18]}, ezen feltételek meglétének vizsgálata az Alkotmánybíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.
- [37] Az indítványozó által alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként felvetett probléma, miszerint a pszichiátriai betegek személyi szabadságának alaptalan vagy törvénytörő korlátozása esetén a személyiségi jogi perre és különösen a sérelemdíjra vonatkozó szabályok milyen értelmezése és alkalmazása képes biztosítani az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésében foglalt, az elszenvedett sérelem orvoslásához való jogot. A sérelemdíj megállapítása iránti eljárás elég hatékony jogérvényesítési lehetőség-e ahhoz, hogy garantálja a személyi szabadság alaptalan és törvénytelen elvonása esetén az elszenvedett sérelemért való kártalanítást? Ahogyan azt az indítványozó írja: „alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés, hogy sérülnek-e az alapvető jogok az utólag jogellenesnek talált személyi szabadságkorlátozás esetén, ha a sérelmet szenvedett jogalany nem kaphat a visszafordíthatatlan szabadságkorlátozással járó jogsértésért anyagi kompenzációt.”
- [38] 3. Előbbi kérdések általánosságban alkotmányjogi jelentőségű kérdéseknek tekinthetők, azonban az Abtv. 27. §-a szerinti eljárásban a vizsgálatukhoz szükséges az, hogy a támadott bírósági döntéssel összefüggésben legyenek. Az indítványozó a bírósági döntéssel szemben lényegében arra hivatkozott, hogy a bíróság a személyiségi jogi perében a sérelemdíjra vonatkozó Ptk. 2:52. §-át nem az Alaptörvénnyel összhangban értelmezte és alkalmazta. A sérelmet szenvedett alapjogaként az Alaptörvény IV. cikk (1), (2) és (4) bekezdésére, valamint XV. cikk (1) és (2) bekezdésére hivatkozott.
- [39] 3.1. Az indítványozó a fentiek szerint részben azt sérelmezte, hogy a kifogásolt bírósági döntés az Alaptörvény IV. cikk (1) és (2) bekezdésében foglaltakba ütközik. A jelen alkotmányjogi panaszban megjelölt bírósági döntést illetően a vizsgálat tárgya – amint azt a sérelmezett ítélet indokolásában a Kúria egyértelműen leszögezte (Indokolás [48]) – a felperes által a felülvizsgálati kérelemben megjelölt Ptk. rendelkezés alkalmazása és értelmezése volt. Az Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, míg a (2) bekezdés értelmében senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. A rendelkezésre álló iratokból, és az alkotmányjogi panasz beadványból megállapíthatóan azonban a szabadság korlátozása nem a jelen alkotmányjogi panasszal támadott ügynek, hanem azt megelőzően, attól elkülönülten zajlott, jogerős bírósági végzéssel zárult nemperes eljárásnak volt a tárgya. Ebből következően az Alaptörvény IV. cikk (1)–(2) bekezdésének sérelme a bírósági jogkörben okozott kárért fennálló felelősség szabályainak alkalmazása során közvetlenül nem merülhetett fel. E tekintetben az indítványozó azon állítása, miszerint az eljáró bíróságok nem ismerték fel az Alaptörvény IV. cikk (1) és (2) bekezdése vonatkozásában az alapjogi relevanciát, ezért érdemben nem volt vizsgálható.
- [40] 4. A bírói döntés felülvizsgálatának alapja a jogszabályok Alaptörvénnyel összhangban való értelmezésének kötelezettsége. Az Alkotmánybíróság ezt a 3/2015. (II. 2.) AB határozatban a következőképpen összegezi: „Az Alaptörvény 28. cikke szerint a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvénynek ez a rendelkezése a bíróságok számára alkotmányos kötelezettségeként írja elő, hogy ítélező tevékenységük során a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék [...]. Ebből a kötelezettségből következik, hogy a bíróságnak a jogszabályok adat értelmezési mozgástér keretein belül azonosítani kell az elé kerülő ügy alapjogi vonatkozásait, és a bírói döntésben alkalmazott jogszabályokat az érintett alapjog alkotmányos tartalmára tekintettel kell értelmeznie. A bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő alkotmányjogi panasz (Abtv. 27. §) az Alaptörvény 28. cikkének érvényesülését szolgáló jogintézmény.” (Indokolás [17]–[18])

[41] Ahhoz, hogy az Alkotmánybíróság a jelen ügyben megállapíthassa, hogy a Ptk. 2:52. §-ának alkalmazására és értelmezésére az Alaptörvénnyel összhangban vagy annak ellenében került sor, a vizsgálata kiindulópontjait kell számba vennie. Ilyen előkérdésnek tekinthető a jogszabályi környezet feltárása, és az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének – az Alkotmánybírósági gyakorlatra is kitérő – értelmezése. Vizsgálnia kellett azt is, hogy az Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdésének alkalmazása és értelmezése felmerülhetett-e a bírósági döntésben, s ez esetben az Alaptörvénnyel összhangban történt-e az alkalmazott jog értelmezése. Mindez érdemi vizsgálódást igényel.

IV.

[42] A bírói döntés elleni alkotmányjogi panasz nem megalapozott.

[43] 1. Az indítványban, valamint az annak alapjául szolgáló személyiségi jogi perben, és az ezt megelőző nemperes eljárásban a pszichiátriai betegek kötelező gyógykezeléséről, a személyiségi jogok megsértése esetén érvényesíthető sérelemdíjról, a kártérítési felelősségről, a bírósági jogkörben okozott kárral kapcsolatos kárfelelősségről, valamint a kártalanításról rendelkező jogszabályokra történt hivatkozás.

[44] 1.1. A sürgősségi gyógykezelés és kötelező gyógykezelés lényegi szabályait az Eütv., azon belül is a törvény X. fejezete tartalmazza. Értelmező rendelkezéseket követően a pszichiátriai betegek jogaira vonatkozó különös szabályokat rögzíti a törvény. E körben külön kitér a szabályozás arra, hogy személyes szabadságában bármely módon (fizikai, kémiai, biológiai vagy pszichikai módszerrel, illetve eljárással) csak a veszélyeztető vagy közvetlen veszélyeztető magatartású beteg korlátozható. A korlátozás pedig csak addig tarthat, illetőleg olyan mértékű és jellegű lehet, amely a veszély elhárításához feltétlenül szükséges [Eütv. 192. § (1) bekezdés].

[45] A korlátozás elrendelésére és módjára a 10. § (4) és (5) bekezdése tartalmaz szabályokat. Eszerint „a beteg személyes szabadsága – ellátása során – fizikai, kémiai, biológiai vagy pszichikai módszerekkel vagy eljárásokkal kizárólag sürgős szükség esetén, illetőleg a beteg vagy mások élete, testi épsége és egészsége védelmében korlátozható.”

[46] A pszichiátriai betegekkel kapcsolatosan az Eütv. a személyes szabadság korlátozását speciális feltételrendszerhez köti, ugyanakkor a korlátozás elrendelése és módja tekintetében az általános szabályokat rendeli alkalmazni. A pszichiátriai betegek intézeti gyógykezelése önkéntes gyógykezelés, sürgősségi gyógykezelés (orvos által észlelt esetben) vagy bíróság által elrendelt kötelező gyógykezelés formájában történhet (Eütv. 196. §). Az EBH2004. 1130. számú határozatában a Kúria – többek között – értelmezte a fenti két, a beteg beleegyezése nélkül végzett pszichiátriai intézeti gyógykezelés egymáshoz való viszonyát is. Megállapította, hogy az Eütv. 199. és 200. §-ának alkalmazhatósága szempontjából nem fokozatosságról, még kevésbé a betegség súlyosságának fokáról van szó, hanem az ellátás sürgőssége adja meg a különbségtételt.

[47] A jelen alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló előzményi ügyben sürgősségi gyógykezelésre és kötelező gyógykezelés elrendelésére került sor. Az Eütv. 199. §-a értelmében az előbbi akkor alkalmazható, ha a pszichiátriai beteg közvetlen veszélyeztető magatartást tanúsít, és ez csak azonnali pszichiátriai intézeti gyógykezelésbe vétellel hárítható el. Ekkor az észlelő orvosnak kell közvetlenül intézkednie a beteg megfelelő pszichiátriai intézetbe szállításáról, mely során, szükség esetén a rendőrség közreműködik. A beteg felvételét követően a pszichiátriai intézet vezetője 24 órán belül a bíróság értesítésével kezdeményezi a beszállítás indokoltságának megállapítását és a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelését. A nemperes eljárásra vonatkozóan a törvény részletes garanciális szabályokat ír elő (szakértő és ügygondnok kirendelése, jegyzőkönyvezés, határidők stb.). Az Eütv. a jogorvoslatra vonatkozóan rögzíti azt is, hogy az eljárás során hozott határozat ellen a közléstől számított 8 napon belül lehet fellebbezni, a másodfokú eljárásban pedig a bíróság soron kívül jár el. Ugyanakkor a sürgősségi gyógykezelés során a kötelező intézeti gyógykezelést elrendelő határozat ellen benyújtott fellebbezésnek a határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya.

[48] Kétségtelen – amint azt az első fokon eljáró bíróság indokolásában leszögezte –, hogy a kötelező pszichiátriai gyógykezelés a polgári ügyekben eljáró bíróságok által alkalmazandó legsúlyosabb kényszerintézkedés, amely szükségképpen szabadságelvonással jár.

[49] 1.2. A sérelemdíjról a Ptk. Első könyvének Harmadik részében megszövegezett 2:52. § (2) bekezdése rendelkezik. Ez a Harmadik rész tartalmazza a személyiségi jogokra és a megsértésük esetére biztosított szankciókra vonatko-

- zó szabályokat. A Ptk. 2:42. § (1) bekezdése szerint „[m]indenkinek joga van, ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki se gátolja”. A (2) bekezdés a személyiségi jogokat az emberi méltóságból eredezteti, s ilyenként rendelkezik azok tiszteletben tartásának kötelezettségéről, s arról, hogy a személyiségi jogok a Ptk. védelme alatt állnak. A törvény a lehetséges személyiségi jogsértések eseteiből nyolcat kifejezetten nevesít. Ezek között szerepel a személyes szabadság megsértése [Ptk. 2:43. § b) pont]. A törvény rendelkezik a személyiségi jogok megsértésének szankcióiról is. Ezeket a jogirodalom objektív és szubjektív szankciókként jellemzi. A felróhatóságtól független szankciókat (objektív szankciók) a Ptk. 2:51. §-a sorolja fel, meghatározva azt is, hogy bizonyos esetekben ezek kivételként érvényesíthetők. A sérelemdíj ebben a felsorolásban nem szerepel, azaz a sérelemdíj nem minősül a felróhatóságtól független szankciónak. A Ptk. a 2:52. §-ában rendelkezik a jogalkotó a nem vagyoni sérelem esetén igényelhető sérelemdíjról. Eszerint akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. Ezzel együtt a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait rendeli alkalmazni. Előbbiektől elkülönülten biztosítja a törvény azt is, hogy a személyiségi jogsértésből eredő vagyoni kár érvényesíthető legyen (Ptk. 2:53. §).
- [50] A Ptk. 2:52. § (2) bekezdésében felhívott kártérítési felelősségi szabályokat, a szerződésen kívül okozott károkért fennálló felelősség szabályait a Ptk. Hatodik Könyvének Negyedik Része tartalmazza. Ez elsőként a kártérítési felelősség általános és közös szabályait határozza meg. A felelősség általános szabályaként rögzíti, hogy „[a]ki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható” (Ptk. 6:519. §). A felelősség egyes eseteire (pl. fokozott veszéllyel járó tevékenység, más személy által okozott kárért való felelősség) vonatkozóan a törvény külön rendelkezéseket tartalmaz. Ezek között az esetek között nevesíti a közhatalom gyakorlásával okozott kárért fennálló felelősséget. Ezen belül külön rendelkezik a közigazgatási jogkörben okozott, illetve a bírósági jogkörben okozott kárért fennálló felelősségről, úgy azonban, hogy az utóbbi visszahivatkozik az előbbi szabályra is. A Ptk. 6:548. § (1) bekezdése szerint „[k]özigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget akkor lehet megállapítani, ha a kárt közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták, és a kár rendes jogorvoslással, továbbá a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata iránti eljárásban nem volt elhárítható.” A Ptk. 6:549. § (1) bekezdése szerint a bírósági jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni. Itt kerül rögzítésre az is, hogy a kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése. Az a bírósági gyakorlatra tartozó törvényességi kérdés, hogy egy kifogásolt bírósági eljárásra alapított személyiségi jogi perben, illetve kártérítési perben miként értékelik a felróhatóságot, a felróhatóság mércéjét.
- [51] 1.3. A kártalanításról a kártérítéstől külön választva rendelkezik a Ptk. 6:564. §-a. E szerint „[h]a jogszabály a jogszerűen okozott kárért kártalanítási kötelezettséget ír elő, a kártalanítás módjára és mértékére a kártérítési szabályokat kell megfelelően alkalmazni”. Ez a rendelkezés azt is jelenti, hogy önmagában a károkozás jogszerűsége nem alapoz meg kártalanítási jogkövetkezményt, ehhez ugyanis kifejezett jogszabályi rendelkezés is szükséges.
- [52] Az alaptalan szabadságkorlátozás vonatkozásában ilyen jogszabályi rendelkezéseket tartalmaz a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.), valamint a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény. A Be. 844. §-a szerint „[a]z e törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén kártalanítás jár a terheltnek, ha a büntetőeljárásban vagy annak eredményeként a szabadságát alaptalanul korlátozták, illetve elvonták.” A Be. részletes szabályokat tartalmaz a kártalanítás eseteire, feltételeire, érvényesítésének módjára, az egyszerűsített kártalanítási eljárásra, a kártalanítási perre, és a kártalanítás kifizetésére vonatkozóan is. A Be. a szabadságelvonás kártalanítást megalapozó egyik eseteként nevesíti a kényszergyógykezelést. A kényszergyógykezelés – a korábban bemutatott és az Eütv.-ben szabályozott sürgősségi és kötelező gyógykezeléstől eltérően – a Büntető Törvénykönyvről szóló C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 78. §-ában szabályozott büntetőjogi intézkedés. A Btk. szerint ezt az intézkedést a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben kell elrendelni, ha elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni.
- [53] 2. Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése szerint „[a]kinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytől eltérően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.” A IV. cikkhez fűzött alkotmányozói indokolás szerint az Alaptörvény a hagyományos, nemzetközi egyezmények szövegében is bevett megnevezéssel a szabadsághoz és személyes biztonsághoz való jogként fogalmazza meg a fogvatartástól való mentesség jogát, és egyben meghatározza a korlátozás garanciális elemeit.

- [54] 2.1. Korábban az Alkotmány 55. § (3) bekezdése más szövegezéssel, szűkebben érthető esetekre, de azokra vonatkozóan a lényegét tekintve hasonlóan rendelkezett: „[a]z aki törvénytelen letartóztatás vagy fogvatartás áldozata volt, kártérítésre jogosult.” Ezen alapjogi rendelkezéshez kapcsolódóan számos alkotmánybírószági határozatot hoztak. A 104/2009. (X. 30.) AB határozat a következőket állapította meg: az Alkotmány 55. § (3) bekezdéséből nem következik az állam kötelezettsége arra, hogy a felróhatóság vizsgálata nélküli kárfelelősségi alakzat keretében kompenzálja a szabadságelvonással vagy korlátozással járó valamennyi, az állami büntetőigény érvényesítése során eljáró szervezetek részéről alkalmazott, utóbb – a büntető igény érvényesítése során eljáró szervezetek részéről alkalmazott, utóbb – a büntetőjogi felelősség hiánya vagy kisebb mértéke következtében – indokolatlannak bizonyult büntetőeljárás kényszerintézkedések és büntetőjogi szankciók elszenvedőit. Ugyanakkor a jogalkotóval szemben alkotmányos kötelezettségként határozta meg a kártalanítási igény tényleges érvényesítését szolgáló szabályok megalkotását. A törvénytelen fogvatartásra vonatkozó alapjogi rendelkezés lényegi azonosságára figyelemmel ez az érvelés az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdéséhez kapcsolódóan is helyt fog.
- [55] Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése a szabadságkorlátozás lehetséges eseteit nem korlátozza a büntetőeljárásban elszenvedett letartóztatásra és fogvatartásra. Másrészt a törvénytelen eseteken túl, az alaptalan korlátozás esetére is biztosítja a kár megtérítésére való jogosultságot.
- [56] 2.2. Az indítványozó arra hivatkozott, hogy a Kúria elmulasztotta az ügy alapjogi vonatkozásait, így különösen az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdését figyelembe venni. Álláspontja szerint a Kúriának a Ptk. alkalmazása során a felróhatóságot úgy kellett volna értelmeznie, hogy a nemperes eljárásban az lett volna elvárható az elsőfokú bíróságtól, hogy ne rendelje el a kötelező gyógykezelését. Mivel az elsőfokú bíróság alaptalanul és törvénytelen módon korlátozta a szabadságát, ennek önmagában meg kellett volna alapoznia a sérelemdíjra való jogosultságát.
- [57] Az érdemi vizsgálódás eredményeként azt lehet megállapítani, hogy az indítványozó kérelme lényegében a Kúria Ptk. szerinti kártérítési perben hozott döntésének alkotmányossági felülbírálatára irányult, a panasz szerinti egyes, állított sérelmekre [ezek között az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésére] fókuszálva.
- [58] 3. Az indítványozó beadványában az Alaptörvény XV. cikk (1)–(2) bekezdésének sérelmét is állította. A 65/2003. (XII. 18.) AB határozatra utalva állította, hogy a személyi szabadsághoz való jog garanciája, hogy senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Ahogyan az is Alaptörvényben biztosított jog szerinte, hogy akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelen módon korlátozták, kárának megtérítésére jogosult. Az indítványozói álláspont szerint „mindenkinek ugyanolyan alapjogai vannak, függetlenül attól, hogy személyi szabadságát milyen eljárásban korlátozták.” Az indítványozó szerint ezért a bírósági döntés diszkriminatív volt, mivel a Ptk. 2:52. §-át úgy értelmezte és alkalmazta a Kúria, hogy az indítványozó, akit az Eütv. alapján, alaptalanul és törvénytelenül határozattal köteleztek zárt intézeti pszichiátriai kezelésre, hátrányosabb helyzetbe került, mint azok a személyek, akiket a Btk. alapján köteleztek zárt intézeti pszichiátriai kezelésre. Az indítványozó állította, ha a személyi szabadságát nem polgári, hanem büntetőeljárásban korlátozták volna, akkor sérelmei orvoslása legalább részben megtörtént volna a Be. CVIII. Fejezetében biztosított kártalanítási eljárásban.
- [59] Az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése értelmében a törvény előtt mindenki egyenlő, valamint minden ember jogképes. A (2) bekezdés pedig rögzíti, hogy Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az indítványozó szerint a támadott ítélet „igazolhatatlanul különbséget tett a személyi szabadság korlátozásának formája szerint a szabadságkorlátozást elszenvedők között, és így [az] indítványozó hátrányos megkülönböztetést szenvedett alapjogi igényének érvényesítése során.” Álláspontja szerint ugyanis „[a] Kúria a kirívó jogértelmezési vagy jogalkalmazási hiba megítélése során nem volt tekintettel arra, hogy a büntetőeljárásban alaptalanul foganatosított szabadságelvonások esetén rendelkezésre áll egy hatékony, könnyen igénybe vehető egyszerűsített kártalanítási eljárás (Be. 851. §), ezért [az] indítványozó szerint a Bírői Döntés akkor lett volna alkotmányos, ha a sérelemdíj megítélése körében a Kúria a felróhatóságot olyan tartalommal tölti meg és alkalmazza, amely jobban közelít a Be. szerinti kártalanítási eljáráshoz.”
- [60] Az Alkotmánybírószág szerint a hatalommegosztás rendszerében a többi állami szervnek a bíróságok jogértelmezését – különösen, ha az értelmezés a Kúria határozatában jelenik meg – el kell ismernie [lásd: 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14]]. Az Alkotmánybírószág rámutat arra, hogy alkotmányjogi panasz alapján eljárva csak az alkotmányossági szempontokat vizsgálja, tartózkodik attól, hogy a jogszabályok értelmezésére és

azok alkalmazására hivatott bíróságok tevékenységét törvényességi-jogalkalmazási kérdésekben felülbírálja. „Az a tény, hogy az eljáró bíróságok az indítványozó által irányadónak tartott értelmezéstől eltérően értelmezték az alkalmazott jogi normát, önmagában nem veti fel a támadott bírói döntéseket érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kételyét, és nem alapoz meg alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést sem.” {3060/2016. (III. 22.) AB végzés, Indokolás [41]}

- [61] Az Alkotmánybíróság az érdemi vizsgálódást követően megállapította, hogy az indítványozó lényegében azt kifogásolta, hogy a bíróságok a Ptk. 2:52. § (1) bekezdésére alapítottan előterjesztett sérelemdíjigényét a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésében meghatározottak szerint, azaz a kártérítési felelősség szabályai szerint ítélték meg. Másként fogalmazva, a megkülönböztetést azáltal szenvedte el, hogy a bíróságok az alkalmazott jogszabály értelmezési mozgásterébe nem értették bele a Be. kártalanítási szabályait.
- [62] Az alkotmányjogipanasz-beadványban nem szerepel annak bemutatása, hogy a bírói jogkörben okozott kár megtérítése iránti perben, a Ptk. alapján benyújtott kereset elbírálása során a tényállásra hogyan lehetne a Be. kártalanítási szabályait, illetve a Be. szerinti kártalanítási eljárásában alkalmazható rendelkezésekhez „jobban közelítő” szabályokat alkalmazni a jogértelmezés útján. A panasz – tartalma szerint – azt a kérdést veti fel, hogy a sérelemdíj tárgyában a bíróságok miként dönthettek volna a javára.
- [63] Ebben a körben a bírói döntés elleni panaszt az érdemi vizsgálat eredményeként el kellett utasítani, mert a hatályos kártérítési és a kártalanítási szabályok áttekintése után megállapítható, hogy azok nem teszik lehetővé a panasz szerint elvárt értelmezést. Az ügyben irányadó jogszabályokat a Kúria az Alaptörvénnyel összhangban értelmezte.

V.

- [64] 1. Az indítványozó alkotmányjogi panaszában az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése tekintetében végső soron azt sérelmezte, hogy nincs kellően hatékony jogérvényesítési lehetőség ahhoz, hogy a pszichiátriai kötelező gyógykezelés során személyi szabadsága törvénytelen elvonása miatt az elszenvedett sérelemért kárának megtérítését kérhesse. Beadványának ezen része tartalmilag mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet állít, amely önállóan nem kezdeményezhető indítványban.
- [65] Az Abtv. 46. § (1) bekezdése azonban felhatalmazza az Alkotmánybíróságot, hogy ha a hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállását állapítja meg, a mulasztást elkövető szervet – határidő megjelölésével – felhívja feladatának teljesítésére. A törvényhely (2) bekezdésének c) pontja alapján a jogalkotói feladat elmulasztásának minősül, ha a jogi szabályozás Alaptörvényből levezethető lényeges tartalma hiányos. Az Alkotmánybíróság a panasz befogadására irányuló hatásköre gyakorlása során észlelte, hogy a jelen ügy kapcsán jogalkotói feladat elmulasztása merülhet fel.
- [66] 2. A vonatkozó szabályozás áttekintésének eredményeként az Alkotmánybíróság szerint a Ptk. szabályainak alkalmazása végső soron, bizonyos esetekben, és feltételek mellett, a közhatalmi jogkörben okozott kárért felelősség körében lehetőséget adhat azon személyek sérelmének megtérítésére, akiknek sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelésének elrendelése utóbb törvényellenesnek bizonyult, és ezáltal személyiségi jogaik sérültek. Azonban az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése garanciális jelleggel rögzíti, hogy akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelen módon korlátozták, kárának megtérítésére jogosult. Ez az alaptörvényi rendelkezéssel nem áll összhangban az, hogy a törvényi szabályozás kizárólag arra az estre vonatkozik, amikor a közhatalmi jogkörben okozott kárért való felelősség feltételei fennállnak. Az Alkotmánybíróság ezért arra a megállapításra jutott, hogy ezen alaptörvényi garanciális elvárásnak a hatályos szabályozás nem biztosít hatékony igényérvényesítési eljárási keretet. Erre tekintettel úgy ítélte meg az Alkotmánybíróság, hogy az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdéséből eredő jogalkotói kötelezettségének a törvényalkotó nem tett eleget, és ezzel alaptörvény-ellenes helyzetet idézett elő.
- [67] Az Alkotmánybíróság ezért az Abtv. 46. § (2) bekezdés c) pontja alapján – hivatalból eljárva – megállapította: az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy az Eütv. 199. §-ával összefüggésben nem szabályozta az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése szerinti kár megtérítésének eljárási kereteit. Ezért az Alkotmánybíróság felhívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2024. március 31-ig tegyen eleget.

VI.

[68] A Magyar Közlönyben való közzététel az Alkotmánybíróság az Abtv. 44. § (1) bekezdés második mondata alapján rendelte el.

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Haszonicsné dr. Ádám Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Márki Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke
az aláírásban akadályozott
dr. Szabó Marcel
alkotmánybíró helyett

Handó Tünde s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Horváth Attila s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lomnici Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Patyi András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Schanda Balázs s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Réka s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[69] Egyetértek a rendelkező részben foglaltakkal és azzal, hogy az Eütv. nem áll összhangban az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésével, mert nem biztosít hatékony igényérvényesítési eljárási keretet annak, akinek a sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése során a szabadságát alaptalanul korlátozták. Emellett lényegesnek tartom az alábbiak kiemelését.

[70] 1. Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése a korábbi alkotmányos szabályozáshoz képest új alkotmányi szintű szabály. E rendelkezés egyértelművé teszi, hogy az alaptalan vagy törvénytelen szabadságelvonás miatt az államnak kártalanítási, illetve bírósági jogkörben okozott kár esetén kártérítési kötelezettsége keletkezik. Az Alaptörvény normaszöveg-javaslatához fűzött indokolás értelmében az Alaptörvény IV. cikke a nemzetközi egyezményekre is figyelemmel határozza meg a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog korlátozásának garanciális elemeit.

[71] Az alaptörvényi rendelkezéseknek megfelelően szabályozza a Be. CVIII. Fejezete az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítás iránti eljárás szabályait. A Be. 844. §-a rögzíti, hogy akkor jár kártalanítás a terheltnek, ha a büntetőeljárásban vagy annak eredményeként a szabadságát alaptalanul korlátozták, illetve elvonták, továbbá a kártalanítás kizárólag a szabadság korlátozásának, illetve elvonásának a ténye és tartama miatti hátrányok orvoslására szolgál. Lényegesnek tartom kiemelni, amint erre a Be. normaszöveg-javaslat is utal, hogy ez utóbbi rendelkezés hangsúlyozásának célja annak kifejezése, hogy a kártalanítás megállapításánál nem releváns a gyanúsításban szereplő vagy vád tárgyává tett cselekmény súlya és társadalmi megítélése, hanem „kizárólag a szabadság korlátozásának, illetve elvonásának a ténye és a tartama”.

[72] A Be. kártalanításra vonatkozó szabályai tehát a nemzetközi egyezményekben – így az EJEE-ben – foglaltakkal összhangban biztosítják az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítást. Nincs összhangban ugyanakkor az EJEE 5. cikkével és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) gyakorlatával az Eütv. szabályozása, mert nem biztosít igényérvényesítési lehetőséget annak, akinek a sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése során a szabadságát alaptalanul korlátozták.

- [73] Az EJEB gyakorlatában – amint ezt már magyar vonatkozású ügyben is egyértelművé tette – a kötelező pszichiátriai intézetbe utalás az 5. cikkben védett szabadságtól megfosztást jelent [*Plesó kontra Magyarország* (41242/08.), 2012. október 2., 63. pont]. Emellett az EJEB arra is felhívja a figyelmet, hogy a kötelező pszichiátriai intézetbe utalás gyakran jár a páciens akarata ellenére végrehajtott egészségügyi beavatkozással, ami a páciens magánéletébe, különösen fizikai integritásába való beavatkozásnak minősül [*X kontra Finnország* (34806/04.), 2012. július 3., 212. pont]. Ez olyan további aspektus, ami a hatóságok eljárásában fokozott elővigyázatosságot követel meg [*Glass kontra Egyesült Királyság* (61827/00.), 2004. március 9., 70. pont].
- [74] 2. A jelen ügyben lényegesnek tartom kiemelni, hogy a Kúria rendelkező részben foglaltan megállapította, hogy a perbeli alperes megsértette az indítványozó személyes szabadsághoz fűződő jogát. Emellett a Kúria arra is rámutatott, hogy ez felróhatósági alapú – sérelemdíj iránti – igényt nem alapoz meg, mert a következetes joggyakorlat szerint az elsőfokú eljárásban értékelt tények alapján a bíróság nem járt el kirívóan okszerűtlenül, amikor „fokozott óvatosságot tanúsítva, az esetleges későbbi veszélyeztető magatartás megelőzése mellett döntött”.
- [75] Emellett ugyanakkor megállapítható, hogy nincs olyan – jogszerűen okozott – kár megtérítését (kártalanítást) megalapozó rendelkezése a polgári jogi szabályozásnak, amely alapján az indítványozó a vagyoni igényét érvényesíthetné.
- [76] A fentiek alapján úgy gondolom, hogy a Kúria döntése alapján látható, hogy az Eütv. szerint alkalmazott és utólag alaptalan szabadságelvonásnak minősülő sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése esetére nincs olyan szabály, amely a szabadságelvonással érintett kárának megtérítését biztosítaná.

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [77] Egyetérttem azzal, hogy a jogi szabályozásnak az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdéséből levezethető lényeges tartalma hiányos, és ezért mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség áll fenn. A határozat indokolásából azonban hiányoltam azokat az érveket, amelyet az Alkotmánybíróság az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdéséhez kapcsolódóan, eddigi gyakorlatában rögzített, és amely alapjogi tartalom segítség lehet a törvényalkotó számára a hiányzó jogintézmény megalkotásakor.
- [78] Véleményem szerint az alkotmánybírói határozat konklúziójához vezető mérlegelés során az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének tartalmából és a vonatkozó alkotmánybírói gyakorlatból, elsődlegesen a 7/2022. (IV. 26.) AB határozat (a továbbiakban: Abh1., Indokolás [25]–[40]), valamint a 18/2023. (VIII. 3.) AB határozat (a továbbiakban: Abh2., Indokolás [41]–[65], [73]–[77]) megállapításaiból kell kiindulni.
- [79] Ennek lényege, hogy az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése, amely alapvető jogként biztosítja az elszenvedett „törvénysértő” szabadságkorlátozásért a „kár megtérítését”, szélesen határozza meg a kárigény alapját. Minden alaptalan (tartalmilag megalapozatlan), illetve törvénytelen (nem törvényben meghatározott okból és/vagy nem törvényben rögzített eljárás alapján történt) fogvatartás, szabadságkorlátozás „alapot ad, alkotmányos jogot keletkeztet a kártérítésre” (Abh1., Indokolás [34]). A személyi szabadság alapjogának korlátozásával „szembeni kritérium az esetleges kártérítési igényre vonatkozó, törvényben rögzített eljárási rend szerinti hatékony jogérvényesítési lehetőség” [3142/2013. (VII. 16.) AB határozat, Indokolás [18]]. Tehát a „jogalkotó olyan szabályokat köteles kialakítani, illetve a jogalkalmazás során ezeket a szabályokat úgy kell értelmezni, hogy a kártalanítás mint a személyi szabadsághoz való alapjogban eljárási kényszerkelekménnyel okozott jogsérelem orvoslására szolgáló eszköz, erre a célra alkalmas legyen és ténylegesen érvényesüljön” (Abh2., Indokolás [74]).
- [80] Nincs azonban szó korlátozhatatlan alapjogról, „az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésével biztosított megtérítési igény szabályozására szintén az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt, az alapjog korlátozásával szembeni szükségességi-arányossági követelmény vonatkozik” (Abh2., Indokolás [51]).
- [81] Az Alkotmánybíróság korábban azt is megállapította, hogy kárigény nem csupán az állam büntető- vagy szabálysértési eljárással összefüggésben keletkezhet, egyebek mellett a sürgősségi gyógykezelés is „a szabadsághoz való jog rendkívüli súlyú, a beteg akarától független korlátozása” [3238/2022. (V. 18.) AB határozat, Indokolás [28]]. Ha tehát annak elrendelése törvénysértő vagy feltételei utólagosan nem igazolhatóak minden kétsé-

get kizáróan, akkor az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése szerinti személyi szabadság alaptörvény-ellenes korlátozása valósul meg, és a (4) bekezdés alapján kártérítési igény keletkezik.

- [82] A fentiek alapján az indítvány felszínre hozott egy, az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése szerinti kárigénnyel kapcsolatos alapjogi problémát, amely a jogi szabályozásra, pontosabban annak hiányosságára vezethető vissza: az alaptalanul vagy törvénytelenül elrendelt sürgősségi gyógykezelés miatti kár megtérítésével összefüggésben a hatályos jogszabályi környezetben csak személyiségi jogi per indítható, ám annak során sérelemdíj megállapítására csak kirívóan súlyos jogalkalmazási vagy jogértelmezési hiba esetén van mód. Ezzel szemben olyan helyzetre szabott jogintézmény kialakítására van szükség, amely eltér a büntető jellegű és célzatú törvénysértő vagy alaptalan szabadságkorlátozás jogkövetkezményeitől, kifejezetten figyelembe veszi az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése tartalmát, ezen belül a hatékony jogvédelem követelményét, illetve az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági tesztet. A kifejtett alkotmányossági követelményeken túl a törvényalkotó szabadsággal rendelkezik a szabályozás kialakításakor (ideértve például az állami felelősségi alakzat, illetve a sérelemdíjjal fennálló esetleges párhuzamosság kérdését is).

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

- [83] A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Schanda Balázs s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Márki Zoltán alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [84] 1. A határozattal, rendelkezésével, indokaival, indokolásával maradéktalanul egyetértek. Ugyanakkor indokoltan tartom megemlíteni az indítvány szerinti – s a büntetőeljárás bánásmódját mint kedvezőbbet célzó – hivatkozás kapcsán, hogy az indítványozó esetére bárminemű büntetőjogi analógia nem alapul vehető, ekként nem is követhető. Az indítványozó esetére nézve büntetőjogi „látásmód”-nak semmi helye, lévén az indítványozó esetében nem büntetőjogi bánásmód történt. Álláspontomat párhuzamos indokolásként csatolom [Abtv. 66. § (3) bekezdés].
- [85] 2. Álláspontom indokai a következők.
- [86] Az indítványozó kötelező gyógykezelése nem bűnelkövetői magatartása – illetve bűnelkövetés megalapozott gyanúja – miatt lett elrendelve, hanem kizárólag egészségügyi kompetenciára tartozó okból és célból. Lényeges különbség.
- [87] A cselekmény társadalomra veszélyessége, az elkövető társadalomra veszélyessége és a személy/egyén veszélyessége szigorúan és következetesen külön tartandó, külön kezelendő.
- [88] Ez a társadalom történeti és történelmi – keserves – tapasztalatának felismerése. E felismerés egyenes következménye, hogy a XIX. század elejétől az onnipotens (mindenre való, mindenre jó, mindenható) büntetőjog lassan kezdett átalakulni kompetens (hozzáértő, alkalmas, felelős) büntetőjoggá. Ám nem bolyongó, céltalan helykeresés történt, hanem a felismerésen alapuló visszakozás (ami perspektivikusan nem permanens hátrálás – ez azonban most közömbös).
- [89] A visszakozás megindító felismerés magja kétségtelen az ember szabadsága iránti elköteleződés. Ennek uralkodó, de legalábbis tiszteletben tartandó felfogássá terjedése vált képessé arra, hogy mind a büntetőjog saját rendeltetése, mind pedig a (természeténél fogva kísérleti jellegű) orvostudomány korlátozódott. Szokás ezt a büntetőjog humanizálódásának is hívni, ami azonban elfedi a keserves tapasztalatokat, tapasztalati keserveket.
- [90] A büntetőjog lemondott arról, hogy az elme baját a bűn következményének tekintse, az orvoslás pedig ellenállt annak, hogy büntetőjogi következmény igazolása (ekként kiszolgáló eszköze) legyen az elmekórisme.

- [91] Mindez nem ment egyik napról a másikra, viszont a XX. század közepére, második világháború utánra betartandóvá vált, hogy büntetőjogi törvénnyel meghatározott elkövetési magatartás hiányában büntetőjog alkalmazásának nem lehet helye. A törvényben meghatározottság helyessége pedig alkotmányos kötöttségbe került.
- [92] 3. Ehhez képest valamely személy egészségi állapotából fakadó veszélyessége kizárólag akkor lehet büntetőjog tárgya, ha e személy magatartásával megvalósította valamely bűncselekmény tárgyi elemeit. Ekkor lehet azt mondani, hogy a személy magatartása társadalomra veszélyes. Önmagában – törvényi tényállást megvalósító magatartás nélkül – egy személyről nem lehet azt mondani, hogy társadalomra veszélyes. A társadalomra veszélyesség büntetőjogi – a bűncselekményre vonatkozó – fogalom. (Megemlítendő, hogy – helyesen – a büntetőügyekben az orvosszakértőnek sem általában az adott személy elmeállapotáról kell véleményt adnia, hanem a személy elmeállapotának a gyanú/vád szerinti bűncselekmény elkövetésére vonatkoztatott, annak függvényében álló álláspontját kell közölnie.)
- [93] Ha azonban nincs olyan magatartás, ami büntetőjogi törvény szerinti tényállásszerű, akkor kizárólag egészségügyi kompetenciának van helye. Ebből a szempontból valójában nincs különbség aközött, hogy valamely személy az elmeállapota (avagy bármilyen állapota, pl. fertőzöttsége) miatt tekinthető veszélyesnek.
- [94] 4. Ekként tehát elvágólag határos a büntetőjogi és egészségügyi bánásmód, kompetencia. Büntetőjog, illetve büntetőjog alkalmazása van akkor, ha – bármilyen elmeállapotú személy magatartás által – büntető törvényi tényállás valósul meg. Nem lehet büntetőjog alkalmazása, hanem egészségügyi, orvosi gyógykezelés van akkor, ha ilyen tényállásszerűség nincs, avagy nem állapítható meg, orvosi, egészségügyi indok viszont van.
- [95] Ugyanakkor kétségtelen, hogy – az elme állapotának függvényében – mind a két esetben a személy gyógykezelése fog történni, előbbi esetben a büntetés helyébe lépve, utóbbi esetben eleve. És kétségtelen az is, hogy az ilyen gyógykezelés esetében a személy rendelkezésre állása – természetszerűen – elengedhetetlen.
- [96] Következésképpen mindkét esetben a gyógykezelés szó előtagjaként a „kényszer” valójában a személy szabadságkorlátozás alatt állását hivatott kifejezni. A személynek túrnie kell a gyógykezelés megtörténtét, nem áll szabadságában ez alól kitérni. Ezért indokolt az ilyen gyógykezelést bírói döntéshez kötni. Büntetőügyben ennek – értelemszerűen – eleve adott (volt) a perjogi lehetősége. Háttérben pedig nyilvánvaló a IV. cikk (3) bekezdése szerinti „*habeas corpus*” cikkely. Más esetben a bírói döntés iránt valójában nincs alaptörvényi elvárás, ugyanakkor ennek időközben meglett a szaktörvényi háttere és polgári perjogi lehetősége.
- [97] Vélhetően az időben utólagosság következménye, hogy a kétségtelen garanciát jelentő bírói döntéshez kötöttség mellől, mögül elmaradt az alaptalan döntés esetére szóló, kárrendezés módjára vonatkozó szabályozás. A büntetőjog alkalmazása esetében ennek szabályozása valójában a más fogvatartás esetéhez kapcsolódó, ekként járulékos. A nem büntetőjog alkalmazásával történő kényszergyógykezelés esetében a kárrendezésre vonatkozó szabályozás kétségtelen hiányzik, azonban kétségtelen az is, hogy az semmiképp nem járulékos, hanem csak sajátképi lehet. Ha ketten teszik ugyanazt, az nem ugyanaz.
- [98] Ezért – tartalmi alapon – nem helyénvaló az indítványozónak a Be. rendelkezéseire célzó álláspontja.

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Márki Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

- [99] A párhuzamos indokolás 4. pontjához csatlakozom.

Budapest, 2023. október 10.

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: IV/1325/2022.

Megjelent a Magyar Közlöny 2023. évi 151. számában.